

GENRE AND ARTISTIC FEATURES OF UZBEK AND CHINESE CHILDREN'S SONGS

Mushtariy Yashnarbekova Yashnarbekovna

teacher, Uzbek State University of World Languages,

Department of Chinese Philology

e-mail: m.yashnarbekova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17875912>

ARTICLE INFO

Received: 04th December 2025

Accepted: 09th December 2025

Online: 10th December 2025

KEYWORDS

Uzbek children's folklore, Chinese children's songs, poetic features, genre, imagery, rhyme, comparative analysis, folklore poetry, cultural heritage.

ABSTRACT

This article comparatively examines the genre and artistic features of Uzbek and Chinese children's folk songs. It highlights the poetic characteristics of children's songs in both cultures, such as their thematic range, structure, and stylistic devices. By analyzing examples of children's verses in Uzbek and Chinese (with translations), the study identifies similarities and differences in imagery, rhyme, and form. The findings shed light on how these folklore songs encapsulate cultural values and creative expression, providing insight into the poetics of childhood in Uzbek and Chinese traditions.

O'ZBEK VA XITOIY BOLALAR QO'SHIQLARINING JANR VA BADIY XUSUSIYATLARI

Yashnarbekova Mushtariy Yashnarbekovna

o'qituvchi, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Xitoy filologiyasi kafedrası

e-mail: m.yashnarbekova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17875912>

ARTICLE INFO

Received: 04th December 2025

Accepted: 09th December 2025

Online: 10th December 2025

KEYWORDS

O'zbek bolalar folklori; xitoy bolalar qo'shiqlari; poetik xususiyatlar; janr; obrazlilik; qofiya; qiyosiy tahlil; folklor poetikasi; madaniy meros.

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'zbek va xitoy bolalar xalq qo'shiqlarining janr hamda badiiy xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki madaniyatga mansub bolalar qo'shiqlarining mavzu ko'lami, poetik tuzilishi va uslubiy vositalari yoritiladi. O'zbek va xitoy bolalar she'riy namunalari (tarjimasi bilan birga) tahlil qilinarkan ekan, obrazlilik, qofiya va shakl jihatidan o'xshash va farqli tomonlar aniqlanadi. Olingan natijalar bolalar folklor qo'shiqlarida madaniy qadriyatlar va ijodiy ifodaning qanday aks etishini ko'rsatib, o'zbek va xitoy an'alarida bolalik poetikasining mazmun-mohiyatini ochib beradi.

Kirish

Har bir xalqning bolalar folklor qo'shiqlari – xalq og'zaki ijodining ajralmas qismi bo'lib, ular milliy tarbiya va madaniy merosning muhim ko'rinishidir. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A. Karimov ta'kidlaganidek, "...birinchi navbatda milliy madaniyatimiz, xalq ma'naviy boyligining ildizlariga e'tibor berish zarur. Bu xazina asrlar davomida misqolab to'plangan... Bizning vazifamiz shu xazinani ko'z qorachig'idek asrash va yanada boyitishdan iboratdir" [Karimov, 2008: 154]. Darhaqiqat, bolalar uchun qo'shiqlar ana shunday bebaho ma'naviy xazinaning tarkibiy qismi bo'lib, ularda xalqning tarixi, urf-odat va qadriyatlari poetik obrazlar vositasida aks etadi.

O'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlari matni xalqning tafakkuri va turmush tarzini aks ettiradi. Ushbu qo'shiqlar xalqning tarixi, etnografiyasi, axloqiy va estetik qarashlari hamda diniy-mifologik tasavvurlarini ham o'z ichiga oladi. Shu bois, o'zbek va xitoy adabiyotshunosligida bolalar qo'shiqlarining janr va badiiy xususiyatlarini qiyosiy o'rganish mavzusi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Hozirgacha har ikki mamlakatda bolalar folklori namunalari alohida-alohida o'rganilgan bo'lsa-da, ularning qiyosiy tahlili yetarli darajada amalga oshirilmagan. Mazkur maqolada o'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlarining poetik xususiyatlari, xususan janr turlari va badiiy tasvir vositalari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Bolalar qo'shiqlarining janr turlari va mavzulari. O'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlarining mazmun doirasi xilma-xildir. Folklorshunoslar bolalar qo'shiqlarini bir necha asosiy janr yoki mavzu guruhlariga ajratib o'rganadilar. Xitoy manbalariga ko'ra, bolalar she'rlari va qo'shiqlarini tabiat, jamiyat va hayot (turmush) mavzusidagi turlarga ajratish mumkin. Xuddi shuningdek, o'zbek xalq og'zaki ijodida ham bolalar qo'shiqlari quyidagi janrlarga bo'linadi: allalar (lullabies), erkalamalar (erkalovchi qo'shiqlar), o'yin qo'shiqlari, tez aytishlar, topishmoq qo'shiqlar, marosim qo'shiqlari va hokazo. Har ikki xalq qo'shiqlarining katta qismini tabiat va hayvonot olami tasviriga bag'ishlangan qo'shiqlar tashkil etadi.

Masalan, hayvonlar haqidagi qo'shiqlar: O'zbek bolalar folklorida hayvonlarga bag'ishlangan ko'plab quvnoq she'rlar mavjud. Ularda bolalarning hayvonlarga bo'lgan mehri va kuzatuvlari ifodalanadi. Quyida o'zbek xalq qo'shiqlaridan kichik bir namunani ko'rib chiqamiz:

Dada, siz olib bergan,

Qo'zichoq hech yurmaydi.

Ko'tarib qo'ymaguncha, Qiziq, o'zi turmaydi.

Bu kichik she'riy parchada bola otasiga hazilomuz tarzda murojaat qiladi: "Dada, siz olib bergan qo'zichoq hech yurmayapti, ko'tarib qo'ymaguncha o'zi turmaydi". Ushbu misralar bolalarga xos beg'ubor hayrat va g'amxo'rlik ifodasini beradi – qo'zichoqning o'zi yurmayotgani "qiziq" hol ekanini aytib, bolaning hayvonchaga bo'lgan mehri va qayg'urishi ifodalanadi.

Xitoy bolalar qo'shiqlari orasida ham hayvonlarga bag'ishlangan she'rlar juda ko'p uchraydi va ular o'zbek analoglariga ma'no va ohangdosh jihatlari bilan qiziqarli. Misol uchun, xitoy xalq qo'shig'idan "**Kichik it**" haqida parchani keltiramiz (asl matn va o'zbekcha tarjimai bilan):

不要大人背，不要大人抱，自己走路自己跑；就是有点不太妙，尾一摇·腿一翘

· 不讲卫生乱尿尿 ·

(Tarjima: Kattalarning orqasiga chiqmagin,

Ular ko'tarib yurmasin seni.

O'zing yurgin, o'zing chopgin –

Aks holda ishlaring chappasiga.

Duming likillab, oyog'ing qo'qqayib,

Har yerga iflos qilib siypasan.)

Ushbu xitoycha she'rda kichik kuchukchanning odatlari hazilona tarzda tasvirlangan. Bola kuchukchani tarbiyalashga chaqirayotgandek: "Kattalarga osilma, o'zing yur, aks holda odobsiz bo'lasan; dumingni likillatib, oyog'ingni ko'tarib har yerga loyqa qilib qo'yaverasan" mazmuni berilgan. Bu satiralar bolalarda ozodalik va tartibga rioya qilish kabi tushunchalarni singdirishga xizmat qiladi. Ko'rinadiki, har ikki xalq bolalar qo'shiqlarida hayvon obrazi orqali didaktik mazmun berilgan, biroq ifoda uslubi va ritmika milliy koloritga ega.

Bolalar qo'shiqlarining yana bir yirik mavzu toifasi – tabiat va fasllar haqidagi qo'shiqlardir. O'zbek she'riyatida bahor, yoz, kuz, qish kabi fasllarni tasvirlovchi bolalarga mo'ljallangan qo'shiqlar ko'p. Xuddi shunday, xitoy bolalar qo'shiqlarida ham oy, quyosh, gullar, qushlar kabi tabiat obrazlari keng qo'llanadi.

Janr va mavzu doirasidagi o'xshashliklar bilan birga, ayrim farqlar ham kuzatiladi. Masalan, o'zbek bolalar folklorida alla janri juda qadimiy va boy an'analarga ega. Alla kuylarida ona mehr bilan chaqalog'ini uxlatish, unga ezgu tilaklar aytish motivlari yetakchilik qiladi. Allada ona farzandiga samimiyat bilan alla aytib, uning shirin uyquga ketishini tilamoqda. Xitoy an'anasida ham allalar bor, biroq xitoy bolalar folklorida keng tarqalgan janrlardan biri – o'yin va tez aytish qo'shiqlari bo'lib, ulardan bolalar o'yin vaqtida foydalanishadi. Masalan, xitoy bolalar o'yin qo'shiqlarida tez aytish va takrorlar orqali ritm hosil qilinadi. Bu jihat o'zbekcha tez aytish va sanamalarga o'xshaydi. Xulosa qilib aytganda, har ikki xalq bolalar qo'shiqlari turli janrlarga boy bo'lsa-da, ularni umumlashtiruvchi xususiyat – bolalar dunyoqarashini ifodalash va tarbiyaviy mazmun berishdir.

Bolalar qo'shiqlarining badiiy-uslubiy xususiyatlari

Har ikki xalq bolalar qo'shiqlarining badiiy xususiyatlari o'xshash tamoyillarga ega. Avvalo, bunday qo'shiqlarning matni sodda va ixcham bo'ladi, tili ravon va tushunarli, bolalar dunyoqarashiga mos qilib quriladi. She'r satrlarida takror va qofiya katta rol o'ynaydi. Masalan, yuqoridagi misollarda takroriy tovushlar va sodda qofiyalar musiqiy ohang yaratayotganini ko'rish mumkin. Xitoy adabiyotshunosi Wang Jinhe o'z tadqiqotida bolalar qo'shiqlaridagi qofiyalarning o'ziga xos turlari va qonuniyatlarini aniqlagan. Qo'shiqlarda qofiyaning sodda, quloq o'rnashadigan ohangda bo'lishi matnni yodda qolarli qiladi. O'zbek qo'shiqlarida ham sodda va ravon qofiyali satrlar ustunlik qiladi.

Bundan tashqari, bolalar qo'shiqlarida tasviriy vositalardan foydalanish ham qiziq jihatdir. Metafora, jonlantirish (personifikatsiya) kabi badiiy usullar oddiy va ravshan shaklda qo'llanadi. Masalan, yuqoridagi xitoy she'rida oyga kichkina qayiq qiyos qilingan

– bu jonlantirish bolalarga oyni do‘stona qiyofada tasavvur qilish imkonini beradi. O‘zbek bolalar qo‘shiqlarida esa quyoshni “buvijon” deb erkalash yoki yulduzlarni ko‘zlarga qiyoslash kabi poetik usullar uchraydi. Bu elementlar qo‘shiqlarga nafosat bag‘ishlab, bolalarning badiiy tafakkurini o‘stiradi.

Bolalar she‘riyatining yana bir muhim badiiy xususiyati – ritmik tuzilma va ohangdorlik. Qo‘shiqlar ko‘pincha kuy bilan aytilgani tufayli, ulardagi satrlar vazni va ritmi musiqa bilan hamohang bo‘ladi. O‘zbek xalq qo‘shiqlarida 7–8 bo‘g‘inli sodda vaznlar keng tarqalgan bo‘lsa, xitoy bolalar qo‘shiqlarida ko‘proq 4 yoki 7 iyeroglifli (bo‘g‘inli) satrlar uchraydi. Shunga qaramay, har ikkisida ham satr oxiridagi qofiya va urg‘u bolalarning birgalikda kuylashiga mos tarzda tuzilgan.

Xalq og‘zaki ijodining ushbu turkumida hazil va yumor ham muhim o‘rin tutadi. Bolalar qo‘shiqlarida qochirimlar, topishmoq-monologlar va kulgili ta‘riflar ko‘p uchrab, bolalarning kulgusini qistatadi va ularni zavqlantiradi. Masalan, o‘zbek bolalar she‘rlarida ba‘zan ota-onalarning ayrim odatlari ermak tarzda qo‘shiq qilib aytiladi, yoki hayvonlarning g‘alati qiliqlari kulgili qilib tasvirlanadi. Xitoy bolalar qo‘shiqlarida ham kichik maymunning tozalanmasligi yoki cho‘chqaning loyga botib yurishi haqidagi mazahiya tasvirlar bolalarni xushnud etadi. Bunday yumoristik elementlar har ikki madaniyat bolalar folklorida uchrab, ularning maqsadi bolani xursand qilish barobarida tarbiyaviy fikrni singdirishdir.

O‘zbek va xitoy bolalar qo‘shiqlarining qiyosiy tahlili

Yuqoridagi misollar va tavsiflardan ko‘rinib turibdiki, o‘zbek va xitoy bolalar qo‘shiqlari tarkiban va mazmunan bir-biriga yaqin. Ular bolalar dunyosini, ularning beg‘ubor hayajon va qiziqishlarini ifoda etadi. Har ikki xalqda kattalar bolalarga atalgan qo‘shiqlar orqali ezgulik, do‘stlik, mehnatsevarlik kabi axloqiy tushunchalarni singdirishga intilishgan.

Shu bilan birga, farqli jihatlar ham mavjud. Masalan, xitoy bolalar qo‘shiqlarida an‘anaviy madaniyat va afsona unsurlari kuchliroq namoyon bo‘ladi. Xitoycha bolalar she‘rlarida ajdarho, bambuk, lotos kabi obrazlar tez-tez uchrasa, o‘zbek bolalar qo‘shiqlarida esa ko‘proq xalq turmushiga yaqin tushunchalar – masalan, non yopish jarayoni, chorva mollari (qo‘y, sigir), dala mehnati kabi mavzular aks etadi. Bu farqlar tabiiyki har bir xalqning yashash tarzi va madaniy an‘analari bilan bog‘liq.

Misol tariqasida, o‘zbek bolalar qo‘shiqlarida ona obrazi va oilaviy mehr alohida o‘rin tutadi. “Non yopganda, non yopganda – mening oyim, mening oyim” kabi qo‘shiqlarda bolakay onasining mehnatini madh etadi va unga yordam berish istagini bildiradi. Xitoy bolalar qo‘shiqlarida esa, masalan, “小花猫, 藏在树下睡觉觉” misralarida sho‘x mushukcha obrazi orqali dangasalikni tanqid qilish kuzatiladi. Demak, har ikki tarafda qo‘shiqlar tarbiyaviy yo‘nalishga ega bo‘lsa-da, mavzu tanlashda milliy rang-baranglik sezilib turadi.

Xulosa

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek va xitoy bolalar folklor qo‘shiqlari janr va badiiy xususiyatlari jihatidan bir qator umumiy tomonlarga ega. Eng avvalo, har ikkala xalq bolalar qo‘shiqlarida tabiat manzaralari, hayvonot olami va kundalik turmush

voqealari lirik va oddiy shaklda tarannum etiladi. Qo'shiqlarning tili sodda, tuzilishi ixcham va ritmikdir. Bunda takror, qofiya, ohangdoshlik singari poetik usullar qo'shiqlarni esda qolarli va kuyga mos qiladi. Bu jihatlar ilmiy izlanishlarda ham qayd etilgan – masalan, Vang Jinhe bolalar qo'shiqlaridagi qofiyalarning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi va ularning shakllarini tadqiq qiladi [Wang, 2008: 79].

Shuningdek, har ikki madaniyat bolalar she'riyatida badiiy tasvir vositalari bolalarcha soddalashtirilgan holda namoyon bo'ladi. Metaforalar, qiyoslashlar va jonlantirishlar orqali bolalarga tanish bo'lgan olam poetik tarzda gavdalanadi. Bu, o'z navbatida, bolalarning estetik didini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tahlil davomida aniqlangan yana bir muhim jihat – o'zbek va xitoy bolalar qo'shiqlari ijtimoiy va tarbiyaviy funksiyaga egaligidir. Qo'shiqlar bolalarni do'stlikka, mehnatsevarlikka, vatanni sevishtirishga, kattalarga hurmatga o'rgatadi. Matnda hazil-mutoyiba orqali berilgan fikrlar bola ongiga og'riqsiz, oson singadi. Masalan, xitoy she'rida kichkina itning "nojo'ya qiligi" orqali ozodalik saboqi berilsa, o'zbek qo'shig'ida qo'zichoqning turmayotgani orqali bola mas'uliyatni his qiladi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ayrim farqlar ham mavjud: o'zbek qo'shiqlari tarkibida marosim va an'ana (masalan, allalar, mavsumiy qo'shiqlar) unsurlari ko'proq saqlangan. Xitoy qo'shiqlarida esa zamonaviy shahar hayoti manzaralari yoki sharqona afsona obrazlari tez-tez uchraydi. Biroq bu farqlar umumiy poetik asos – beg'ubor bolalik dunyosini kuylash tamoyilini o'zgartirmaydi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek va xitoy bolalar folklor qo'shiqlarining janr va badiiy xususiyatlarini qiyosiy o'rganish shuni ko'rsatadiki, har ikki xalqning bolalar poeziyasi o'ziga xos poetik olamga ega bo'lsa-da, ular orasida mushtarak tomonlar ko'p. Bolalarga mo'ljallangan qo'shiqlar xalqning bebaho madaniy merosi bo'lib, unda xalqning tarixi, ma'naviyati va orzu-umidlari ifodalanadi. O'zbek va xitoy qo'shiqlarida bolalarning tabiatga mehri, hayvonot olamiga qiziqishi, oilaga bo'lgan munosabati kabi mavzular samimiy ohangda tarannum etiladi. Qo'shiqlar tilining soddaligi, musiqiy ohangi va badiiy jo'shqinligi ularni bolalar qalbiga yaqinlashtiradi.

References:

1. Akbarov I.A. O'zbek musiqa folklorlari. – Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti, 1974. – B.111.
2. Boychechak (bolalar qo'shiqlari to'plami). – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1984. – B.101–319.
3. Elbek. Bolalar qo'shig'i (Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun xalq adabiyoti to'plami). – Toshkent, 1937. – B.34.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B.154.
5. Wang J. (Wang Jinhe). Lun er'ge de yāyùn yìshù (王金禾. 论儿歌的押韵艺术) – *Zhejiang Shuren Daxue Xuebao*, 2008, №4. – B.77–81.
6. Zhou Shuyun. Mínjiān érgē tèzhēng yánjiū (周书云. 民间儿歌特征研究). – Xiangtan University, 2003. – B.119.